

Viršuje. Kretos žemėlapis.

KRETA

Suvokęs Britanijos karališkojo laivyno pranašumą Viduržemio jūros rytuose, Hitleris norėjo nutraukti Balkanų kampaniją pietų Graikijoje, bet pasitraukusios sąjungininkų pajėgos buvo labai nusilpusios ir vokiečių luftvafės vadai neatsispyrė pagundai pasiimti jiems likimo įteikto prizą – oro desantu užimti Kretos salą.

Kretos strateginę svarbą lemia jos geografinė padėtis, nes sala saugo rytinius vartus į Viduržemio jūrą, be to, Antrojo pasaulinio karo metais ji tapo svarbiu aerodromu skrydžiams į Šiaurės Afriką. Britų pajėgos 1940 metų spalį okupavo Kretą, nes ji Vokietijai tiekė gana daug naftos bei mineralų, taip pat norėdamos salą panaudoti būsimoms operacijoms Balkanuose. Be to, okupavęs salą britų karinis jūrų laivynas galėjo dominuoti Viduržemio jūros rytuose, o Kretoje, už 420 mylių (680 km) į šiaurę nuo Aleksandrijos esantis Sudos uostas tapo Viduržemio jūros laivyno svarbiausia karine baze.

Balkanuose esantis 4-ojo oro laivyno štabas, vadovaujamas Aleksandro Lioro (*A. Löhr*), nusprendė užimti salą išlaipindamas joje oro desantą ir invazijos į Graikiją metu išsiuntė šį planą Geringui (*Göring*). Pastarasis planą įvertino palankiai, tačiau vėrmachto vyriausioji vadovybė (*OKW*) pirmenybę teikė Maltos puolimui, kuri buvo nepaprastai svarbi sąjungininkų tiekimo į Šiaurės Afriką grandinės dalis.

Tačiau balandžio 20 d. pasitaręs su XI aviacijos korpuso vadu generolu leitenantu Kurtu Študentu (*Kurt Student*) Hitleris galiausiai nusprendė užimti Kretą. Jo sprendimą lėmė dvi svarbiausios priežastys. Pirmą, atsirado puiki galimybė pašalinti grėsmę Ploješčio naftos gavybos verslovėms Rumunijoje. Antra, užimta sala būtų tapusi idealia karine baze, iš kurios būtų buvę galima vykdyti oro bei jūrų operacijas bei antžemines atakas Egipte. Hitleris buvo nepalaužiamas ir nenorėjo nieko girdėti

apie žygio į SSRS atidėjimą. Praėjus penketui dienų buvo parengta direktyva Nr. 28 – operacija kodiniu pavadinimu „Merkurijus“ (*Merkur*). Šiai karinių oro pajėgų operacijai turėjo vadovauti generolas Lioras. Ji buvo numatyta gegužės 16 d.

Nors 4-asis oro laivynas ir XI aviacijos korpusas pateikė detalius planus, buvo pasirinktas visai kitoks planas. Kadangi pradiniais etapais karių buvo galima aprūpinti tik iš oro, pirmiausia sėkmė priklausė nuo vieno kurio nors Kretos aerodromo užėmimo. Tai supratęs XI aviacijos korpuso štabas sumanė vienu metu sklandytuvus ir parašutininkus nuleisti 7 vietose. Nustatytą „H“ valandą pirmieji oro desantininkai turėjo smogti Malemei ir Chanijai. Antroji, praėjus 8 valandoms po nustatytosios „H“ valandos turėjo nusileisti Retimne (*Rethymion*) ir Heraklione. Vos nusileidę 15 tūkstančių karių, kuriuos skyrė 10–80 mylių (16–130 km), turėjo kuo greičiau susijungti.

Kitą dieną 5-osios kalnų divizijos padaliniai su sunkiais ginklais turėjo nusileisti trijuose aerodromuose, užimtuose per pirmą ataką. Trečioji karių banga ketinta atgabenti jūra į Heraklioną, Sudos uostą ir kitus atvirus nedidelius uostus. Šiai laivų vilkstinei numatytas vadovauti kontradmirolas Karlgeorgas Šiusteris (*Karlgeorg Schuster*). Taip planuota atgabenti dar 6000 karių bei sunkiąją įrangą, kurios nebuvo galima gabenti lėktuvais, t.y. lauko pabūklus, prieštankinius ginklus ir tankus, iš jų ir 31-ąjį tankų pulką, amuniciją, maisto produktus ir kitus reikmenis. Karališkasis britų laivynas dominavo Kretos regione, be to, ten nebuvo vokiečių karinio jūrų laivyno (*Kriegsmarine*) didesnių dalinių. Laivų vilkstinę daugiausia sudarė nedidelės valtytės bei krovinių pakrantės laivai, per Graikijos kampaniją surankioti Pirėjo uoste. Suprantama, jūroje dominuojant Britanijos karališkamajam laivynui, net ramioje jūroje naktį, nedengiama luftvafės, laivų vilkstinė būtų ypač pažeidžiama.

Operacijoje taktinį pranašumą pasiekti padėjo VIII aviacijos korpuso 716 naikintuvų, bombonešiai bei žvalgybos lėktuvai. Šis junginys balandį išvyko iš Graikijos

Viršuje. Per „Merkurijaus“ operaciją Kretoje 5-oji kalnų šaulių divizija buvo antrojo ešelono padalinys. Didelė dalis karių į salą turėjo patekti oro keliu. Divizijos kariai laukia šalia transporto lėktuvo „Junkers“ Ju-52.

Dešinėje. MG-34 su diskine dėtuve.

Dešinėje apačioje.

Kulkosvaidininkas su MG-42.

Apačioje. Kulkosvaidis MG-42.

Nuo 1942 metų kalnų šauliams buvo išduodamos dvipusės pilkai žalsvos ir baltos spalvos išverčiamosios striukės su gobtuvais bei atitinkamos kelnės. Striukės gobtuvus turėjo didžiulį atvartą, kuriuo galima apsivynioti kaklą, tris vidines kišenes, įvertą juosmens raištį bei diržą, skirtą prilaikyti kelnėms. Kelnės taip pat su įvertu juosmens raiščiu. Ir striukė, ir kelnės nepakankamai šiltos, todėl daug populiaresnė buvo neperpučiama pašiltinta striukė (*Windjack*).

Karininkai dažnai nešiodavo už savo pinigus įsigytas kalnų kepurės, pagamintas iš aukštos kokybės plonos vilnos. Iki 1942 metų kalnų kariuomenės karininkų kepurių viršaus nepuošė sidabrinės juostelės ir tik įvedus 1942 metais naują kepurių modelį, karininkų aprangoje atsirado šis uniformos papuošalas. Generolų kepurės puošė aukso spalvos juostelė.

SPECIALIEJI PASIŽYMĖJIMO ŽENKLAI

Pasižymėjęs kovose Norvegijoje prie Narviko karys buvo apdovanojamas specialiu pasižymėjusiojo ženklu – baltu metaliniu skydu su įrašu „Narvikas-1940“ (*Narvik-1940*). Tai buvo vienas iš daugybės specialiųjų ženklų, kuriuos įteikdavo kariams, pavyzdžiui, už kovą vienas prieš kitą, už taiklią šaudymą, operacijas prieš partizanus ir panašiai. Panašiais ženklais buvo apdovanojami ir kitų kariuomenės rūšių kariai, pavyzdžiui, liuftvafės pasižymėjimo ženklas – propeleris, karinio jūrų laivyno – inkaras, o Alpių kalnų karių – edelveisas. 1941 metų gegužės 20–27 d. Kretoje kovojusiems kariams 1942 metų spalį buvo įsteigtas pasižymėjimo ženklas – rankovės antsiuvas „Kreta“ (*Armband Kreta*). Tai balto audinio juostelė su išsiuvinėtu aukso spalvos užrašu „Kreta“ ir abipus jo išsiuvinėtais akanto lapais. Daug rečiau pasitaikydavo sutikti karį su pasižymėjimo ženklu „Kalnų kariuomenės vadas“ (*Heeresbergführer*). Juo buvo apdovanojami tie, kurie tapdavo tikrais alpinizmo meistrais, nesvarbu, kokį turi laipsnį ar kokį laiką yra tarnavęs. Šis ženklas segamas į kairėje krūtinės pusėje esančią kišenę. Tą gana retą, ypatingą apdovanojimą, specialų pasižymėjimo ženklą ypač vertina šių dienų kolekcionieriai. Jis buvo padarytas iš ovalo formos emaluoto metalo, žalios spalvos centre bei aprėmintas balta juostele. Jo centre išėsdintas sidabrinis edelveisas su paaukuotais kuokeliais. Apačioje gotišku šriftu užrašyta „Kalnų kariuomenės vadas“.

STANDARTINĖ BEI SPECIALI KARIO AMUNICIJA

Tai visa standartinė vokiečių pėstininkų kovos amunicija ir specialūs amunicijos komplektai. Standartiniame komplekte – juodas diržas su sagtimi, prie kurio prisegamos šovininės, Y formos odiniai diržai, skirti nešti kroviniai, gertuvė, maisto maišelis, durtuvas, pionieriaus kastuvėlis, alavinis katiliukas, valgymo įrankiai, apsiaustas-palapinė (*Zeltbahn*), dujokaukė. Kadangi, kovojant Alpėse durtuvai, dujokaukės, šalmai buvo per sunkūs ir apskritai beverčiai, šią amuniciją paprastai palikdavo gurguolėse. Šauliams, kovojantiems aukštai kalnuose, buvo pagaminta speciali kuprinė „Didžiulė“ (*Grosse*), kurioje turėjo tilpti visi išgyventi būtini daiktai ne tik kelioms dienoms, bet dažnai ir savaitėms, net mėnesiams. Šaulio kuprinėje tilpo vėjo neperpučiama striukė, pakaitiniai marškiniai, kelnės, kojinės, apsiaustas-palapinė ir vilnonis pledas. Beje, pledas buvo ne toks populiarus, kaip lengvesnis, šiltesnis ir kompaktiškesnis rusiškas Sibiro daliniuose naudotas miegmaišis. Be to, dar buvo pošalmis, juosmens diržas, pirštinių ir pagrindinis kovos meto maisto daiktas: vienas kilogramas duonos, mėsos konservų dėžutė, nedidelė dėžutė lydytų kiaulės taukų. Šio maisto daiktų turėjo užtekti

Musolinio išlaisvinimo iš *Albergo Rifugio* viešbučio drąsios operacijos vaizdai. Operacija vyko 1943 m. rugsėjo 12 d. aukštai Gran Saso kalnuose

124 puslapio viršuje. Vienas iš Skorcenio sklaidytuvų DFS-230.

124 puslapio apačioje. Iš kairės į dešinę – Skorčenis su atogrąžų oro pajėgų uniforma (kaip ir visi, dalyvavę operacijoje), Mussolinis ir policijos inspektorius Džuzepė Guelis (*Giuseppe Gueli*).

Kairėje. Viešbučio *Albergo Rifugio* galinio fasado dalis.

Apačioje ir apačioje kairėje. Musolinio išlaisvinimą prieš kameras propagandos tikslais pakartojo vokiečių parašiutininkai, nes Skorčenis su savo kariais greitai išvyko. Nuotraukos iš atkurtos operacijos.

Kai antroje karo pusėje sėkmė nusisuko ir „brandenburgiečių“ šviesulys ėmė gesti, Skorcenio žvaigždė patekėjo. 1943 metų pabaigoje po Musolinio išlaisvinimo, jam pavesta rūpintis SS specialiosiomis pajėgomis, kurios iš esmės turėjo pakeisti „brandenburgiečių“ plėtrą. Skorceniu patikėta suformuoti specialųjį batalioną Nr. 502. Jam buvo suteikta teisė naujokus rinkti iš bet kurių kariuomenės padalinių ir kariuomenės rūšių, tarp jų ir iš „brandenburgiečių“ divizijos. Adrijanas Baronas fon Fiolkerzamas vadovavo 11 „brandenburgiečių“ karininkų delegacijai, kuriai po įtemptų ginčų Kanaris lapkritį nenoromis leido prisijungti prie Skorcenio pajėgų. Skorcenio žinioje dar buvo SS 500-asis parašiutininkų batalionas ir pamažu jo vadovaujami padaliniai įgijo dar didesnę reikšmę. Skorcenis prisidėjo prie specialiųjų karinių jūrų pajėgų atsiradimo; labai mažų povandeninių laivų kūrimo ir kovinių narų rengimo, o su liuftvafės specialiųjų operacijų padaliniu „Kovinė grupė 200“ („Kampfgruppe 200“) kūrė pilotuojamos raketos V 1 versiją. Skorcenio pajėgos vykdė įvairiausias operacijas: rengė sabotažo reidus prieš naftotiekius Viduriniuose Rytuose, jo nariai planavo blokuoti Sueco kanalą ir pulti sovietų naftos telkinius Baku prie Kaspijos jūros pakrantės. Nė vienas šių reidų neįgyvendintas iki galo, iš dalies dėl to, kad 1944 metų pradžioje Vokietija susidūrė su daug didesne grėsme Rytų fronte ir Balkanuose.

OPERACIJA „ĖJIMAS ŽIRGU“ („RÖSSELSPRUNG“) – TITO ŠTABO PUOLIMAS

Antroje karo pusėje Jugoslavijos partizanų lyderis Tito vadovavo maždaug 250 000 vyrų ir moterų pajėgoms ir tam tikru mastu kontroliavo beveik trečdajį Jugoslavijos, daugiausia kalnuotas kaimo vietas. Vokiečių pajėgos nuo 1941 metų rugsėjo ne kartą mėgino sunaikinti partizanus, ir nors prieš silpnas Tito pajėgas pasiekė tam tikrą svarių pergalį, 1944 metų pradžioje paaiškėjo, kad partizanams būtina smogti lemiamą smūgį, kol jie dar nespėjo gauti iš Vakarų sąjungininkų, taip pat ir Britanijos pastiprinimo. Tai buvo būtina padaryti, kol nežlugo nacistų šalininkų Ustašos (Ustasa) vyriausybė marionetinėje nepriklausomoje Kroatijos respublikoje. Dėl krizių kitur, lemiamam puolimui prieš partizanus Vokietijai trūko pajėgų, todėl nuspręsta smogti sutelktą taškinį smūgį Tito štabui prie Drvaro Vakarų Bosnijoje ir partizanų vadą sugauti arba nužudyti. Skorcenis abejojo operacijos sėkme dėl dviejų priežasčių: dėl sudėtingumo ir dėl baimės, jog partizanai šį planą jau galėjo nujusti. Ir neklydo – partizanai apie tuos kėsius žinojo. Nepaisant to, dalyvauti operacijoje kodiniu pavadinimu „Ėjimas žirgu“ buvo pavesta 500-ajam SS parašiutininkų batalionui. Planuota, kad sausumos pajėgos iš skirtingų pusių priartės prie Tito štabo, o nusileidę parašiutininkai Titą sugaus arba nužudys, paskui mėgins atremti partizanų puolimą.

Žvalgybos duomenis apie tikslią Tito buvimo vietą pateikė „brandenburgiečiai“. Jie slapta veikė tarp vietos gyventojų dar iki penkto didelio puolimo prieš partizanus, kuris prasidėjo 1943 metų gegužę ir tęsėsi iki pat kitų metų vasaros. Prieš pat operacijos pradžią 1944 metų gegužę jie sužinojo, kad Tito bazė yra urve prie Bastasio kaimo, už 3 mylių (5 km) nuo Drvaro, o vėliau vienas perbėgėlis dar pranešė, kad jį saugo apie 350 partizanų. Ką tik į Jugoslaviją atvykęs Skorcenis sužinojo, kad apie operaciją „Ėjimas žirgu“ žino vos ne visi vietos gyventojai, o ką jau kalbėti apie partizanus. Bet, nepaisant informacijos nutekėjimo, pasirėngimas vyko toliau. Parašiutininkų bataliono vadas, SS leitenantas Rybka buvo priverstas atsisakyti plano nusileisti vienu metu, nes trūko sklaidytuvų ir transporto lėktuvų. Dėl to jam teko suskaidyti savo batalioną. Pirmojoje puolimo bangoje turėjo dalyvauti apie 320 žmonių, kurie buvo paskirstyti į kelis

Apačioje. Hitleris ir Skorcenis.

Kairėje. Jonas Antoneskus (1882–1946), Rumunijos maršalas ir diktatorius. Dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare, o 1940 metų rugsėjo pradžioje ėmė vadovauti Rumunijos vyriausybei. Nacistinių pažiūrų Antoneskus prisijungė prie Ašies šalių sąjungos. Antoneskus perleido Hitleriui iš esmės visą Rumunijos ekonomikos ir užsienio politikos valdymą, neprieštaravo antisemitiniams pogromams, o 1941 m. birželio 22 d. prisijungė prie karo su Rusija. 1944 metų rugpjūtį karalius Michaelis suėmė Antoneskų bei jo kabinetą ir prisijungė prie sąjungininkų. Antoneskui 1946 metais už karo nusikaltimus buvo įvykdyta mirties bausmė. TRH Pictures

Apačioje. Rumunijos operacijoje dalyvavo dalis 3-iojo pulko. Rugpjūčio 24 dieną didžiuoliais Messerschmitt Me-323 lėktuvais (nuotraukoje) jie atskrido į Otopenio oro uostą, tačiau operacija „brandenburgiečiams“ baigėsi nesėkmingai. Nors Antoneskų ir jo komandą išlaisvino, juos apsupto Rumunijos kariuomenė ir priverstė pasiduoti.

